basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/
NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

MOPITLO/PHUPU 2026

MEPUTSO: 80

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 13.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

KAROLO YA A:	Tekakwešišo	(30)
KAROLO YA B:	Kakaretšo	(10)
KAROLO YA C:	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo	(40)

2. Badišiša ditaelo tše ka šedi.

3. Araba dipotšišo KA MOKA.

4. KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE e ngwalwe letlakaleng LE LEFSA.

5. Thalela mošomo wa gago ka morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.

6. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.

7. Tshela mothaladi ka morago ga karabo YE NNGWE le YE NNGWE.

8. Hlokomela mopeleto le tlhamego ya mafoko.

9. Nako ye e ukangwago:

KAROLO YA A:	Metsotso ye 50
KAROLO YA B:	Metsotso ye 20
KAROLO YA C:	Metsotso ye 50

10. Ngwala ka bothakga, ka mongwalo wa go balega.

KAROLO YA A: TEKAKWEŠIŠO

POTŠIŠO YA 1

1.1 Badišiša tekakwešišo ye e latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka yona.

SETŠWELETŠWA SA A

BOHLOKWA BJA TLHOKOMELO YA BATŠOFADI

1 Go šoma ke selo se sebotse bophelong. Lehono basadi le bona ga e sa le bašala ka malapeng ka ge tlala e ntšhitše noga moleteng. Se se hlotše gore Mokgekolo Kogolakae a ikhwetše a išwa lefelong la tlhokomelo ya batšofadi gore a efoge bodutu ge a šetše gae a nnoši. Go fihleng ga gagwe lefelong la Legae la Boikhutšo, Mokgekolo Kogolakae o kwele a lahlegile mola a na le bana. Go ya ka yena a bona tswala e ganne e sego ka teng fela eupša le ka ntle e mo hlapile diatla. Bahlokomedi ba lefelo le ba mmea fase molepo ka go mmontšha mabaka ka moka ao a dirilego gore a ikhwetše a le lefelong leo.

2 Mokgekolo Kogolakae a ikhwetša a tsebile go sepela. Bašomi ke ba seprofešenale ba go tseba tša maphelo, ba go netefatša bodulo bja go hlweka. Benglefelo ba netefatša gore ditsejana tša mo batšofadi ba sepelago go tšona di a hlokomelwa go thibela dikotsi. Madulo a lefelo le a na le ditulo tša go thetha go abela bagolofadi go ba nolofaletša bophelo. Gona moo tlhokomelong ye, benglefelo ba netefatša gore dingaka di etela moo go ba fa dihlare le dikalafi tša maleba.

3 Ka go le lengwe, go na le mananeo a go tliša dijo tšeo di hlahlobilwego. Mokgekolo Kogolakae o kgona le go ikgethela dijo tše a kwago a ka di ja go phala ge a le gae ka gore go be go apewa tšeo bontši di lebanego bona. Dijo tša batšofadi ke tša go ikgetha, tša dinyakwa tša bona tša kalafi. Mesong ye mengwe le ye mengwe ba itatswa melomo ka go fiwa dijo tša mehleng yela ya bona. Metepa ya mabele ke tše dingwe tša dijo tša phepo moo o hwetšago batšofadi ba ipshina ge ba jele tšona le magobe a gona ao kua malapeng ba a hlokišwago. Bana ba Mokgekolo Kogolakae ba mo hlokišitše bogobe bja mohuta wo ba tšhaba go apea dipitša tše ntši ka ge nako le yona e fetoga lenaba ge ba kitimela mešomong.

4 Ga bjale Mokgekolo Kogolakae o gae, gomme mo a tšwago bodutu bo bolawa ke bodutu. Ditsebe di fepša ka mmino gore kgatelelo ya monagano e hloke bao e gweranago nabo. Batšofadi ba ba hlohleletšwa go se dule ba hloname. Ge seemo seo se ka ba etela, ba nyakelwa thušo ya seprofešenale ka pejana. Go na le mananeo a mmalwa ao a beakantšwego, go swana le ge go ka se tshelwe nako ya go hlapa. Go bao ba sa kgonego le bona ba fiwa thušo go phala ge ba le gae mo o hwetšago ba hloka nako ya go hlapa ka lebaka la mešomo ya bana ge ba boa ba lapile goba nako ya go tšhaiša e bile bošego. Benglefelo ba beile dinako tša boitšhidollo mesong ye mengwe le ye mengwe le

mantšiboa gore mešifa ya bona e otlologe. Le go Mokgekolo Kogolakae go bjalo, ge ba boa boitšhidollong ba hwetša nako ye botse ya go hlapa, go ena le gore ba hlape e šetše e le bošego ba tsenwe ke phefo ka teng.

Go se lebalwe gore ditumo le ditokelo tša batšofadi di tla pele. Ka fao go kgethwa moemedi yo a ba emelago dikopanong le benglefelo ge go tšewa diphetho mabapi le tlhokomelo ya bona. Ka gona tlhompho le seriti sa bona di a lotwa. Benglefelo ba hlokomela gore ditokomane tše bohlokwa go swana le *diwili* di sa le nakong. Le lengwe la mananeo leo le šalwago morago ke la diketelo tša bamalapa gore ba fiwe nako ya go iketla le bona ge ba ba gopotše le go ba direla meletlwana ya boithabišo. Mohlang Mokgekolo Kogolakae a etetšwe o be a laetša go ipshina go feta ge a le gae mo batlogolo ba mo sekago mašeleng mo nkego ba mmušo ba rile ba a hlakanele. Mohlomongwe ke gona mo batlogolo ba tlago ithuta gore ba itirele ba tsebe go ja mphufutšo wa phatla tša bona. Ke madulo a mabotse ao setšhaba se ka hlohleletšago batšofadi go yo dula gona gore ba fiwe tlhokomelo ya maleba.

[Boitlhamelo]

1.1.1 TEMANENG YA 1 tsopola mmolelwana wo o hlalošago gore:

(a) Batho ba ikhweletše dijo. (1)

(b) Go a kgonega gore o be le bana fela ba se go hlokomele. (1)

1.1.2 Efa leina la lefelo le Mokgekolo Kogolakae a išitšwego go lona go ya ka TEMANA YA 1. (1)

1.1.3 Bontšha dilo TŠE NNE tšeo di fiwago šedi ke ba Lefapha la tša Maphelo go ya ka TEMANA YA 2. (4)

1.1.4 Ke lenaneo lefe leo le latelwago go ya ka TEMANA YA 3? Efa mohola wa lona go ya le ka moo o tšweletšego temaneng. (2)

1.1.5 Tsopola lebaka leo le bego le palediša bana ba Mokgekolo Kogolakae go mo apeela bogobe bja mehleng ya bona go ya ka TEMANA YA 3. (1)

1.1.6 Tšweletša lebaka leo le dirilego gore Mokgekolo Kogolakae a išwe lefelong la batšofadi go ya ka TEMANA YA 1. (1)

1.1.7 Akaretša TEMANA YA 3 ka dintlha TŠE PEDI. (2)

1.1.8 Hlaloša mebolelwana ye e latelago go ya le ka mo e dirišitšwego TEMANENG YA 4:

(a) Bodutu bo bolawa ke bodutu (1)

(b) Ditsebe di fepša ka mmino (1)

(c) E hloka bao e gweranago nabo (1)

1.1.9 Go ya ka TEMANA YA 4 na batšofadi ba efoga bjang kgatelelo ya monagano? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

1.1.10 Ka dintlha TŠE PEDI, bapetša batšofadi ba go fepša malapeng a bana ba bona le bao ba lego mafelong a batšofadi o lebeletše ditiragalo tša TEMANA YA 4. (2)

1.1.11 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša ditlamorago tša batšofadi ba go se išwe mafelong a batšofadi. (2)

1.1.12 Hlatholla ka dintlha TŠE PEDI thušo yeo e ka abelwago mafelo a mohuta wo gore a gole ka mo nageng. (2)

1.2 Lekodišiša seswantšho se sa ka tlase gore o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA B



[Mothopo: www.google.com]

1.2.1 Kgetha karabo ya maleba.

(a) Na tiragalo seswantšhong se e laetša eng?

A Tlaišo
B Lethabo
C Lehufa
D Bobodu (1)

(b) Ka ntlha E TEE hlaloša gore go direga eng seswantšhong se. (1)

1.2.2 Efa dintlha TŠE PEDI tšeo di laetšago gore lesea le le šireleditšwe. (2)

1.2.3 Ka dintlha TŠE PEDI ahlaahla ditlamorago tšeo di ka tlišwago ke bophelo bja mohuta wo baneng. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO YA 2

Bala temana ye e latelago ka šedi gore o kgone go ngwala kakaretšo ya dintlha TŠE ŠUPA ka **bohlokwa bja go hlwekiša setšidifatši**.

ELA HLOKO:

1. Kakaretšo e ngwalwe ka mokgwa wa dintlha tše šupa.
2. Kakaretšo e be mantšu a magareng ga 60 le 70.
3. Nomora mafoko a gago go thoma go 1–7.
4. Šomiša mantšu A GAGO.
5. Ngwala ntlha ye nngwe le ye nngwe mothalading wa yona.
6. Laetša palomoka ya mantšu ka mašakaneng mafelelong a kakaretšo.

SETŠWELETŠWA SA C

TLHWEKIŠO YA SETŠIDIFATŠI

Go hlwekiša setšidifatši ka mehla go bohlokwa kudu ka ge seo se ka phološa maphelo a batho ba bantši. Se se ka thuša go lahla dijo tšeo di fetilwego ke nako le tšeo di senyegilego. Setšidifatši ge se hlwekile, se kgona go fokotša kotsi ya kgolo ya *dipaketheria*. Se se bohlokwa kudu bakeng sa go thibela malwetši ao a hlolwago ke dijo tše di dutšego ka setšidifatšing nako ye telele gomme batho ba bolokega ka boati.

Setšidifatši se se hlwekilego, se ka dira gore bophelo bja sona bo oketšege, ka go realo batho ba ka se boele mabenkeleng kgafetšakgafetša. Ge nako e dutše e eya, dijo tše di senyegilego di ka dira gore menkgo ye e sa nyakegego e tšwe ka setšidifatšing. Batho ba swanetše go lemoga gore ge setšidifatši se hlwekile, se šoma gabotse, ba tla ikhutša go tsenwa ke malwetši le go etela maokelong gantši.

Go hlwekiša setšidifatši go fa sebaka sa go beakanya dikagare tša sona lefsa. Se se dira gore go be bonolo go hwetša dijo tše o di nyakago ka gare ga setšidifatši. Go phumola lerole go tšwa *dikhoeleng* le go kgonthišiša go fokela ga moya gabotse go ka fokotša kgatelelo go *kompresa* le dikarolo tše dingwe, go thuša setšidifatši go šoma gabotse le gona nako ye telele. Ka gona tlhwekišo ya setšidifatši e bohlokwa maphelong a batho, se se ka dira gore ba efoge malwetši ao a ka hlolwago ke tšhilafalo ya setšidifatši. Batho ba lemoge gore tlhwekišo ya setšidifatši e ka šireletša maphelo a bona.

[Boitlhamelo]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO

POTŠIŠO YA 3: PAPATŠO

Lebeledišiša papatšo ye gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA D

Dula o le menomašweu!



[Inthanete: www.canva.com]

3.1 Ngwala leina la seo se bapatšwago. (1)

3.2 Na mohola wa sebapatšwa se ke ofe? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

3.3 Kgetha karabo ya maleba.

Sebapatšwa se se diretšwe:

A Banna
B Dingaka
C Batho ka moka
D Masogana (1)

3.4 Ke tlhohleletšo efe yeo e huetšwago ke seswantšho se? (1)

3.5 Ke ka lebaka la eng leina la sebapatšwa se le ngwadilwe ka fonte ye kgolo? (1)

3.6 Ntšha moeno wa papatšo ye. (1)

3.7 Laetša polelo ya go jabetša ye e šomišitšwego papatšong ye. (1)

3.8 Tšweletša leinagokwa le le tšwelelago lefokong papatšong ye o be o hlaloše ka moo le hlamilwego ka gona. (2)
[10]

POTŠIŠO YA 4: KHATHUNE

Lebeledišiša khathune ye le mantšu a yona gomme o arabe dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA E



[Mothopo: Freepik]

4.1 Kgetha karabo ya maleba.

Polelosefahlego ya mosadi mo khathuneng ye e laetša:

A Lethabo
B Manyami
C Letšhogo
D Kgakanego (1)

4.2 Efa phapano ya dipudula tšeo di tšwelelago khathuneng ye. (2)

4.3 Ke ka lebaka la eng monna le mosadi khathuneng ye ba tlemagantšwe ka pheta ye tee? (1)

4.4 Na mothadi wa khathune ye o laetša kgopolo efe ka go tšweletša monna a fetwa ke mosadi ka sebopego? (2)

4.5 Akanya ka dintlha TŠE PEDI ditlamorago tšeo di ka hlagelago banna ba go se šome malapeng a bona. (2)

4.6 Ntšha lešala leo le tšwelelago puduleng ya 2, o be o bontšhe gore ke la mohuta mang. (2)
[10]

POTŠIŠO YA 5: SENGWALWA

5.1 Bala sengwalwa sa ka tlase ka šedi gore o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA F

Motsaneng wa Nkahlalwa go be go dula mehlobo ya go fapana. Dikolo di be di le gona. Batswadi ba be ba ithweša ka *letolo* gore bana ba bona ba tšwelele ka dihlora. Seo se be se ba thuša go hwetša thekgo ya mašeleng go tšwa dikgorong tša mmušo. Ka gaSelepe lekgarebe le dubiša batswadi le barutiši thankga. Yo Sedupe o be a le kreiting ya 12. Ge barutwana ba bangwe ba emaema ka go nyaka thušo o be a sa longwe ke nta. Tiragalong yeo mmagwe o ile a šipha ka megokgo.

Batswadi le barutiši ba rile go lemoga gore o kitima le segataborokgwana seo le **A** se sa e tsebego ya ba o ka re lefase le ka pharoga ba tsena ka ge ditlhahlobo tša mafelelo a ngwaga di batametše. Hlogo ya sekolo le **bathuši ba gagwe** ba tlelwa ke kgopolo ya go mo kgopelela madulo ga Morutišigadi Kgole kgauswi le sekolo. Ngwana yo ka ge e le phaga, letšatši la go bea barutwana ka madulo ge le hlaba, ke ge a timeletše. Ba go di dula kgauswi ke ge ba re mpa e rotogile. O tla *tla* bjang bongwalelong a itirile popotela. Modiri wa tše ge a lotwa mohlala, gwa se be le yo a di hlatselago. O o šupile marematlou, gwa šala fela nkabe …

[Boitlhamelo]

5.1.1 Efa lehlathi la felo leo le tšwelelago LEFOKONG LA 1. (1)

5.1.2 Tsopola lentšu leo le ngwadilwego ka bontši LEFOKONG LA 2. (1)

5.1.3 Ngwala lefoko le 'Yo Sedupe o be a le kreiting ya 12' go tšweletša:

(a) Kganetšo (1)

(b) Letlago (1)

5.1.4 Hlaloša gore 'segataborokgwana' TEMANENG YA 2 ke lehlaodi la mohuta mang? (1)

5.1.5 Šomiša lentšu le 'hlogo' lefokong la go kwagala go fapana le ka fao le šomišitšwego ka gona TEMANENG YA 2. (1)

5.1.6 Laetša mohuta wa lediri leo le thaletšwego TEMANENG YA 2 o be o bontšhe gore ke ka lebaka la eng le bitšwa bjalo. (2)

5.1.7 Laetša ka fao 'tla' e dirišitšwego ka gona lefokong le:

'O tla *tla* bjang bongwalelong …' (2)

5.1.8 Tšweletša mošomo wa senoko se, 'ba' sekafokong se: 'bathuši ba gagwe.' (1)

5.1.9 Bontšha nyenyefatšo ya lentšu le le ngwadilwego ka moseka, 'letolo' go tšwa TEMANENG YA 1. (1)

5.1.10 Feleletša seema se: Nkabe ... o be o fe tlhalošo ya sona. (2)

5.2 Lebelela seswantšho se le mantšu a sona gore o tle o kgone go araba dipotšišo tšeo di latelago.

SETŠWELETŠWA SA G

Marega go a tonya. Go nyakega diaparo tše borutho.



[Mothopo www.google.com]

5.2.1 Efa dilo TŠE PEDI go tšwa seswantšhong se tšeo di netefatšago gore go a tonya. (2)

5.2.2 Tsopola lelatodi la lentšu le,'fiša' go tšwa seswantšhong se. (1)

5.2.3 Kgetha karabo ya maleba.

Lefoko le: 'Marega go a tonya', le laetša mohuta ofe wa modirišo?

A Modirišotaelo
B Modirišogo
C Modirišopego
D Modirišotatelano (1)

5.2.4 Ntšha leadingwa leo le bonalago diatleng tša batho bao ba lego seswantšhong se. (1)

5.2.5 Leina le, 'diaparo' le wela legorong lefe? (1)
[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80